

ПРО ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА

Ірина Геннадіївна ЗАВДОВ'ЄВА,

завідувач відділу економічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України

Одним із завдань вдосконалення експертної практики є постійне підвищення професійного рівня судових експертів. Нові вимоги, методи та підходи у розкритті злочинів вимагають системного поповнення спеціальних знань й оволодіння сучасними методами дослідження.

Розглядаючи питання професійної підготовки, не можна залишити без уваги і проблему професійного відбору судових експертів. Вплив людського чинника як потенційного джерела виникнення експертної помилки у криміналістичній літературі розглядалося багатьма вченими. Так, зарубіжні науковці А. М. Christensen, С. М. Crowder, S.D. Ousley, М.М. Houck [1] досліджують помилки, класифікуючи їх за потенційними джерелами виникнення, а саме: помилки, як прояв людського чинника (*“practitioner error”*), помилки приладів (*“instrument error”*), статистичні помилки (*“statistical error”*), помилки методу (*“method error”*). Проявом людського чинника є помилка оператора, що може бути випадковою або систематичною, а також пов'язаною з недбалістю чи некомпетентністю. Здебільшого вона є ненавмисною і такою, що не піддається кількісній оцінці. Помилка оператора може виникнути, коли переносять чи записують дані, у результаті невмілого використання приладів, неправильного вибору або застосування методу. Такі помилки дуже складно оцінити, оскільки в науковому сенсі вони не є помилками. Проте їх значення можна зменшити, застосовуючи відповідні процедури системи контролю якості, підвищуючи кваліфікацію персоналу, дотримуючись вимог методики проведення дослідження, тощо.

Спроможність запобігти експертних помилок в основному залежить від специфіки того чи іншого виду судової експертизи. В загальному вигляді В.О. Горбенко зі співавторами запропоновано шляхи щодо мінімізації впливу експертних помилок та забезпечення достовірності отриманих при дослідженні результатів [2].

В тому числі, важливим аспектом цієї проблеми є необхідність уважного підходу до відбору кадрів судових експертів.

Професійна придатність особи до діяльності в галузі судової експертизи може розглядатися в різних аспектах: з погляду його психологічних якостей; з погляду етики експертної діяльності; з погляду загальних питань професійної підготовки та структури його спеціальних знань.

Відомо, що особистість проявляється у діяльності, яка оцінюється через результат. Результат діяльності судового експерта визначається успішністю його професійної діяльності. Він залежить як від кваліфікації

експерта, так і від його особистісних якостей, ступеня їхнього розвитку та управління ними.

Крім того, процесуальний статус експерта передбачає, що він дає висновки по поставленим питанням від свого імені та несе за них особисту відповідальність. Це означає, що експерт формулює висновок у тому випадку, якщо повністю переконаний у правильності проведених ним досліджень. Саме принцип внутрішнього переконання є основою об'єктивності висновку експерта.

У свою чергу, зміст внутрішнього переконання судового експерта можна визначити як психічний стан, який утворюється в результаті дослідження матеріалів провадження з використанням спеціальних знань і виявляється у впевненості в тому, що зроблені ним висновки відповідають об'єктивній дійсності.

Тому, прийняти рішення з урахуванням внутрішнього переконання - означає усвідомити єдину правильність затверджуваного чи заперечуваного, мати обґрунтовану впевненість у істинності своїх думок й мати у своєму розпорядженні необхідний цього матеріал [3].

Не слід забувати, що, будучи цілеспрямованою психологічною діяльністю, процес формування внутрішнього експертного переконання носить чітко виражений вольовий характер і триває протягом усього часу проведення експертизи.

Таким чином, психологічні якості, які необхідні судовим експертам, як правило, формуються в процесі їхньої практичної діяльності. Вважається, що якщо протягом тривалого часу в експерта не сформувалася спостережливість, уважність, логічне мислення, то успішна робота в галузі судової експертизи неможлива через ризик постійних помилок і краще змінити професію [4].

Серед якостей, які також однозначно виключають можливість займатися експертною діяльністю, тобто визначають професійну непридатність експерта, слід назвати психічну неповноцінність та наявність дефектів органів чуття. Наприклад, важкі дефекти органів зору визначають непридатність особи для професії експерта-криміналіста.

Серед психофізіологічних якостей судового експерта слід назвати емоційну врівноваженість, здатність до зосередження, психологічну витривалість, здатність швидко перемикатися з одного завдання інше тощо.

Під час підбору кадрів мають бути використані наукові методи. У психології існують і застосовуються такі методи, за допомогою яких визначають властиві особі якості, необхідні для виконання певного виду діяльності: тестування, бесіда, спостереження, метод узагальнення незалежних характеристик, експериментальна перевірка психофізичних якостей.

Таким чином, вивчення психофізіологічних особливостей, необхідних для виконання роботи судового експерта, повинно здійснюватися спільними зусиллями професійних психологів та вчених в галузі теорії судової експертизи.

Список використаних джерел:

Christensen AM, Crowder CM, Houck MM, Ousley SD. Error, error rates and their meanings in forensic science. Proceedings of the 63rd Annual Meeting of the American Academy of Forensic Sciences, 2011 Feb 21–26; Chicago, IL. Colorado Springs, CO: American Academy of Forensic Sciences, 2011.

2. Завдов'єва І.Г., Горбенко В.О., Дяченко О.М., Черкашина Н.О. Помилка та її значення в судово-експертній діяльності. *Криміналістичний вісник*. Вип. 2, 2018. С.31-40.

3. Арсен'єв В.Д. К вопросу о внутреннем убеждении судебного эксперта. М.:ВНИИСЕ, 1982. С.147

4. Абрамова В.М. Значення професійних якостей судового експерта для подолання помилок при проведенні експертиз. // Збірник матеріалів круглого столу. К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2014. С.8-11